

Tafra, Branka, 1995: Obilježja hrvatske gramatičke norme do kraja 19. stoljeća, *Filologija*, 24–25.

Veber, Adolfo, 1876: *Slovnica hrvatska*, Zagreb.

Sažetak

Branka Tafra, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje

UDK 800.853(091):808.62, znanstveni članak,

primljen 8. 12. 1999., prihvaćen za tisak 9. 12. 1999.

Kašić's Influence on Croatian Grammar

In the Croatian linguistic community, owing to the work of numerous grammarians and lexicographers, the orthographic and language norms were being built for a long time before the official codification of the language standard. Their works were at the same time the description of the language and the measure of language correctness, and they were considered at the time of their occurrence as descriptive as well as prescriptive. Although they didn't oblige anybody, they were language manuals which seemed to unify the written form of the Croatian language. Starting from this assumption, *Institutiones linguae illyricae* by Bartol Kašić is not considered only as the first Croatian grammar, but also as the beginning of the Croatian language standardisation. Kašić, with the selection of dialectal basis for the literary language and with the description of its grammatical structure, gave the basis for the codification of the language standard.

SPORT I ŠPORT U HRVATSKOME

Nataša Bašić

U novijoj povijesti hrvatskoga leksičkoga normiranja teško bi se našao primjer žilavijega natjecanja dviju riječi da izbere standardno mjesto u hrvatskome rječniku no što je to slučaj s riječima *sport* i *šport*. Od samoga početka njihova pojavljivanja u novinstvu i stručnoj literaturi, od 70-ih godina XIX. stoljeća,¹ bivaju jedna uz drugu do danas, odolijevajući jezičnim mijenama i jezičnim politikama.

U standardnim jezicima supostojanje dvaju ili više likova (označilaca) za jedan pojam (označenik) nije nepoznata pojava, dapače nema živoga jezika koji se s tim problemom ne susreće, pa hrvatski u tom smislu ne bi bio nikakav izuzetak. Drugo je pitanje što dvostrukosti, napose pravopisne, leksičke i morfološke, nisu poželjne u standardnome jeziku pa se nastoje ukloniti. Zadatak

1 Prema navodu Ivice Horvatića u članku *Zašto sport i šport u sredstvima javnog priopćavanja?*, *Trenutak sadašnjosti u učenju jezika* (zbornik radova), Zagreb, 1993, str.111.–115., napose str. 113.

standardologâ da između više likova odaberu onaj kojemu bi pripalo standardno mjesto, nije nimalo lak. U postupku odabira uzimaju se u obzir nekoliko lingvistički i sociolingvistički čimbenici, u prvome redu raširenost lika/oblika na određenome prostoru (najčešće državni prostor), njegova povijesna ukorijenjenost i tvorbene odlike. U jezičnim sredinama i zajednicama koje nisu podvrgnute kakvu nasilju ili izložene nenaravnu okružju (politička podčinjenost), taj se proces odvija bez velikih potresa, vrlo često spontano, i uglavnom njime ravnaju jezični razlozi.

Takav je, primjerice, u nas aktualni proces "tihoga" standardiziranja izbor lika za 'začinsku kiselinu', jer se *ocat* i *kvasina* još uvijek rabe ravnopravno, prva pretežito na hrvatskome sjeveru (na Badelovim bocama piše 'vinski ocat'), druga na jugu (na bocama Dalmacijavina stoji 'kvasina'). Isto je i s 'pučkim jelom od kukuruznoga brašna ili krupice': *žganci* i *pura* supostoje ne samo na razgovornoj razini nego i kao službeni nazivi na vrećicama s kukuruznim brašnom koje se mogu kupiti u trgovinama. Unatoč normativnoj rječničkoj napomeni da bi *ocat* i *palenta* imali općejezičnu vrijednost, dakle bili standardnim likovima,² jezična praksa briše normativni napatuk suvremenoga rječničara, dvostrukosti opstoje i dalje, ali nema "jezičnoga slučaja".

Sa *sportom*/*športom* nije, na žalost, tako. U standardizaciju tih dviju riječi uplelo se mnogo nejezičnoga, opteretivši nepotrebno taj stručni problem privagama prošlosti. Iz toga se primjera vrlo jasno vidi da se hrvatska jezična i narodna povijest ne mogu uvrstiti u skupinu onih sretnih povijesti i naroda koji su svoje jezične probleme mogli rješavati i rješavali samostalno i iz svoga naravnoga jezičnoga razvitka. Procesom hrvatske standardizacije posljednjih stotinjak godina velikim su dijelom upravljali izvanjezični čimbenici koji nisu bili sociolingvističke već političke, nerijetko i politikantske, naravi. Te su činjenice načelno poznate, ali se, budući da je riječ uglavnom o zakulisnim potezima, teško dolazi do konkretnih podataka i dokaza. Pred povjesničarima novijega razdoblja hrvatskoga jezika stoji nezahvalan zadatak da i taj proces opišu i dokumentiraju kako bi stručna i opća javnost bila valjano obaviještena i kako bi se barem dio nedoumica u suvremenim hrvatskim standarološkim pitanjima lakše i utemeljenije uklonio.

Uredništvo Jezika dobilo je prije dvije godine od profesora Mira Mihovilovića, dugogodišnjega športskoga djelatnika i člana međunarodnih športskih institucija, građu iz koje se vidi, kako su izvanjezični politikantski čimbenici polovicom ovoga stoljeća bili odlučujući da se lik *šport* konačno izagna iz hrvatskoga jezika. U ovom se članku ta građa prvi put objavljuje i komentira

2 V. Anić, Rječnik hrvatskoga jezika, treće, prošireno izdanje, Novi liber, Zagreb, 1998.

kao prvorazredni dokument o oblicima i metodama potiskivanja i razaranja hrvatske jezične baštine. Nakana nam nije da ovdje presuđujemo o izboru konačnoga standardnoga lika nego da javno podastremo činjenice koje potpuniše osvjetljujuju problematiku i tako pripomognemo u budućoj odluci.

Imenica *sport* francuskoga je podrijetla, postanjem vezana uz starofrancusku riječ *desport*, a u liku *sport* stekla je položaj međunarodnice preko engleskoga jezika. U hrvatski jezični sustav ušla je u dvama oblicima, engleskome *sport* i njemačkome *šport*. Jedan i drugi lik jezično su prihvatljivi hrvatskomu fonološkomu sustavu jer u njem nema prepreka za ostvarivanje početnih suglasničkih skupina *sp-/šp-*, pa su stoga i opstali zajedno.

Lik *šport*, prema njemačkome izgovoru, ustalio se u hrvatskome jezičnome sustavu u novinskim i stručnim člancima s kraja 19. i prve polovice 20. stoljeća, kao i u nazivima športskih rubrika dnevnih listova ili stručnih časopisa, te se zadržao sve do polovice 1950-ih godina. Prvi časopis s tim nazivom, *Šport*, pokrenut je kao polumjesečnik u Zagrebu 1894.³ Izlaze još *Hrvatski športski list* (Zagreb, 1908.; 1937.; 1945.), *Šport i umjetnost* (Zagreb, 1912.–13.), *Jugoslavenski šport* (Zagreb, 1919.), *Športski tjednik* (Osijek, 1920.), *Zagrebački športski list* (Zagreb, 1921.), *Slavonski šport* (Osijek, 1921.), *Športski list* (*Slavonski športski list*, Osijek, 1923.), *Karlovački šport* (1923.), *Športista* (Osijek, 1924.), *Hrvatski šport* (Zagreb, 1925.; 1944.), *Športska republika* (Zagreb, 1925.), *Mitrovački sport* (Srijemska Mitrovica, 1929.), *Športski list* (Zagreb, 1928.), *Športski tjednik* (Osijek, 1928.), *Športski gubec* (Slavonska Požega, 1934.), *Subotički športski list* (1935.), *Športske novine* (Zagreb, 1935.), *Šport i korzo* (Zagreb, 1940.), *Športsko-ribarski vjesnik* (Zagreb, 1940.).

Sport se proširio i izvan hrvatskoga kulturnoga kruga, pa je tako u Beogradu izlazio *Športista* (1924.) i *Športski program* (1937.), u Ljubljani *Športni pes* (1923.), u Sarajevu *Športska revija* (1927.) i *Športski ribar* (1926.).

Naziv *šport* sačuvan je i u imenima hrvatskih športskih klubova toga vremena: *PNIŠK* (Prvi nogometni i športski klub, utemeljen 1903. u Zagrebu), *HASŠK* (Hrvatski akademski športski klub, utemeljen 1907. u Zagrebu), *GOŠK* (Gruški omladinski športski klub, utemeljen 1922. u Dubrovniku), *POŠK* (Plivački omladinski športski klub, utemeljen 1937. u Splitu), a posljednji je sačuvao taj naziv i nakon obnove 1952. Tih nekoliko primjera, a moglo bi ih se navesti na desetke (Hrvatski športski klub Šparta iz Sušaka, Pomorski športski klub Pentaur iz Dubrovnika, Kuglački športski klub Babin Kuk itd.) potvrđuju da je lik *šport* bio općehrvatski, jer se nalazi u imenima klubova od hrvatskoga

3 Od 5. broja naziv je promijenjen u *Sport*. U kakvim se okolnostima i zašto to dogodilo, nismo mogli utvrditi jer u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici nema prvoga godišta; poslije opet izlazi pod nazivom *Šport*.

sjevera do juga. Krovna hrvatska športska institucija, osnovana 1909. u Zagrebu, *Hrvatski športski savez*, također je u svom nazivu imala lik *šport*.

Tako se lik *šport* našao u skupini usvojenica s početnom suglasničkom skupinom *šp-*, kojih u hrvatskome ima dosta i uglavnom su njemačkoga ili talijanskoga podrijetla: špag, špageti, špajza, špalir, šparoga, špeceraj, špedicija, špekula, šperploča, špica, špigl, špijun, špikati, špilati, špinat, špirit, šprica, špilja, šrot...

Sa sigurnošću možemo utvrditi da bi se *šport* u Hrvatskoj bio standardizirao da nije bilo političkoga upletanja u jezik. Osnutkom jugoslavenske države 1918. otpočeo je proces razaranja nacionalnoga identiteta ne samo hrvatskoga nego i slovenskoga i makedonskoga naroda. Mnogi su klubovi i institucije s nacionalnim pridjevima u imenima prestali djelovati, a mjesto njih osnivani su drugi. Tako se ugasio i Hrvatski športski savez, a mjesto njega u prosincu 1919. osnovan je u Zagrebu Jugoslavenski olimpijski odbor. Na udaru se našlo i pojmovlje koje je na neki način nosilo biljeg nacionalne sredine, pa je *šport* postao proskribirana riječ.

Od 1920-ih godina lik *šport* u nazivima športskih listova i klubova počeo se javljati i u Hrvatskoj kao rezultat jugoslavenske politike jezičnoga ujedinjavanja nazivlja: *Sportski list Jugoslavenskog jockey kluba* u Zagrebu (1920.), *Sportsman* (Zagreb, 1921.), *Sport* (Osijek, 1922.; 1928.), *Sportski list Medjimurja i Zagorja* (Čakovec, 1922.), *Sport. Ilustrovani tjednik* (Zagreb, 1922; 1923.), *Sportski svijet* (Split, 1925.), *Sportski i lovački glasnik* (Slavonski Brod, 1930.), *Tenis sport* (Zagreb, 1932.; od 1934. *Sport*), *Zagrebački sport* (1935.), *Sportsko-turistička revija* (Zagreb, 1937.), *Hrvatski sport* (Zagreb, 1938.), *Sportski list* (Split, 1939.).

U izvanhrvatskim sredinama također pretežu nazivi s likom *šport*: čak četiri *Sporta* izlaze u Beogradu (1923., 1924., 1928., 1942.), dva u Ljubljani (1920., 1934.), jedan u Zrenjaninu (1931.), *Naš sport* u Ljubljani (1926.), Beogradu (1934.), Pančevu (1940.) i Sarajevu (1940.), potom *Beogradski sportski list* (1921., 1927.), *Jugoslavenski sport* u Sarajevu (1923.), *Beogradski sport* (1923.), *Sport-Hipik* u Beogradu (1925.), *Sport hirlap* u Novom Sadu (1921.), *Sport i film* u Užicu (1928.), u Ljubljani *Slovenski sport* (1926.) i *Sportni list* (1930.), *Ilustrovani sportski list* u Novome Sadu (1930.), *Jugoslovenski sport* u Beogradu (1930., 1934.), *Radnički sportski list sa socijalno-kulturnim prosvetnim delom* u Beogradu (1933.), *Niški sport* (1934., 1935.), *Sportska revija* Sarajevu (1927.), Novom Sadu (1934.) i Beogradu (1938.), *Amaterski sport* u Beogradu (1937.), *Banatski sportista* u Petrogradu (1937.), *Avto in sport* u Ljubljani (1938.), *Sportska nedelja* u Skoplju (1939.), *Ilustrovani sport* u Beogradu (1939.), *Jugoslovenski sport i vazduhoplovstvo* u Beogradu (1940.) i dr.

Prilozi hrvatskih autora koji su tiskani u športskim bosanskohercegovačkim, slovenskim ili srpskim periodicima između dvaju ratova nisu lektorirani,

pa je u njima, uz *sport*, sačuvana i hrvatska inačica *šport* kao slabašan nastavak života potiskivane riječi (npr. u sarajevskoj *Snazi*).

Nakon 1945. taj je proces nastavljen, ali hrvatsko tradicionalno pisanje *šport* odolijevalo je pritisku. Savez sportova Hrvatske za potrebe športskoga pokreta pokreće 1951. stručnu biblioteku i njezinim odgovornim urednikom imenuje Mira Mihovilovića, koji je vodi pod nazivom *Športska stručna biblioteka Saveza športova Hrvatske*. U njezinim se izdanjima sustavno rabi inačica *šport*: S. Delfin, *Tehnička obrada športskih površina*; S. Riedman, *Fiziologija rada i športa* (prijevod s engleskoga); N. Škorić, *O streljačkom športu*; E. Vukotić, *Šport u školama*. Iduće, 1952, godine osniva se i Zavod za fizički odgoj, a Mihovilović pokreće i uređuje njegova Izdanja i Saopćenja. God. 1953. izlaze *Nastavni plan i program za športske instruktore* (sv. 5), *Higijensko stanje športskih igrališta i bazena grada Zagreba* R. Medveda (sv. 7), *Športska dostignuća u NR Hrvatskoj i FNR Jugoslaviji* (sv. 8), 1954. *Prilog ispitivanju športskih interesa školske omladine* N. Kopajtića i J. Molla (sv. 4), *O iznenadnoj smrti kod športa* E. Jokla.

U lipnju 1953. Mihovilović je primio pismo novinara i športskoga djelatnika Hrvoja Macanovića, koje je navješćivalo početak javnoga progona "ustaške" riječi *šport*. Bivši apsolvant tehnike, sokolaš, za rata suradnik ilegalne organizacije JUREPOH (Jugoslavenski revolucionarni pokret Hrvata), sastavljene od jugonacionalista i vođene iz kruga ljudi bliskih Draži Mihajloviću u Beogradu, nakon rata revan suradnik tajne policije,⁴ predavač pri Višoj školi za fizičku kulturu u Zagrebu i Saveznoj prednjačko-trenerskoj školi u Beogradu, unio je u jezičnu raspravu postupak ideološke diskvalifikacije riječi, dotad nepoznat hrvatskoj kulturnoj i znanstvenoj sredini:

Zagreb, 18. VI. 1953.

Dragi Miro!

Listajući posljednja izdanja naše Sportske stručne biblioteke neobično me iznenadilo da ste se vratili na izraz *šport*. "Fiziologija rada i športa" i u tekstu rabi stalno *šport*, a hockey na travi je također *šport*.

Mi smo se dugo vremena borili protiv ove ostavštine iz onog vremena, kada smo u sportu sve dobivali posredovanjem Beča, pa tako i švapski izgovor *šport* – jer je samo u njemačkom izgovoru, zbog njihovih jezičnih pravila *s* ispred *p* i *t* uvijek *š*. Ali i oni pišu *sport*, što je i engleski original u pravopisnom i izgovornom pogledu. Svi izgovaraju i pišu pravilno *sport*. I naša biblioteka je Sportska stručna, pa i Savez sportova i Narodni sport i t. d. Zašto da najozbiljnija naša stručna izdanja poslije osam godina uvedu ponovno ustaški *šport*.

4 Hrvatski državni arhiv, MUP RH, šifra 013.1, redni broj 18, kutija 48, str. 69–70.

Naime, da bi diferencirali jugoslavenski sport od svog hrvatskog športa Zebić i ostali bili su prešli na pisanje šport, što i nehotice karakterizira vraćanje na austrijsko i bečko majmunisanje izgovora šport.

Molim Te najljepše, da kao odgovorni urednik naših publikacija spriječiš dalje upotrebljavanje športa u našim izdanjima, da podučiš lektora, korektora i tehničkog urednika.

Tvoj sam

Hrvoje

Osim ideološke diskvalifikacije, k tomu i lažne, Macanovićevo je pismo zanimljivo i stoga što sadržava podatke o načinu na koji se provodila politika ubijanja riječi: od odgovornoga se urednika traži da naloži podređenima da više ne rabe riječ *šport*.

S obzirom na okolnosti, vrijeme i Macanovićevo političko zaleđe, Mihovilovićev je odgovor bio zaista smion. On je odlučno otklonio povezivanje naziva *šport* sa ustaštvom, upozorio na istovjetan slovenski naziv, pokazao njegovu ukorijenjenost u narodnome govoru i pismu te se zauzeo za očuvanje tradicionalnoga hrvatskoga oblika, pozivajući se i na onodobne hrvatske jezične autoritete, Maretića i Boranića:

Zagreb, 19. lipnja 1953.

Dragi Hrvoje!

U vezi Tvog pisma od 18. ovog mjeseca mogu Ti odgovoriti slijedeće: Zavod je u svom planu postavio pitanje terminologije raščišćavanja i utvrđivanja pojmova iz područja fizičke kulture te je uz saradnju filologa i pojedinih stručnjaka iz područja fizičke kulture, nakon svestrane diskusije, usvojio nekoliko pojmova i termina kao što su: fizička kultura, fizički odgoj, tjelesno vježbanje, šport, športski, športaš, natjecanje, natjecatelj, učitelj, nastavnik, profesor fizičkog odgoja. Te termine Zavod dosljedno upotrebljava u svim svojim radovima i publikacijama i u saobraćaju sa državnim i društvenim organizacijama. (Vidi: Športsko medicinska saopćenja Zavoda broj 1., 2., 3.; Izdanja Zavoda za fizički odgoj svezak 1., 2., 3.). U dosadašnjem našem radu na termin šport nije nam nitko postavio primjedbe niti one organizacije, koje oficijelno nose i upotrebljavaju naziv sport. Ne mogu se složiti s time da je riječ šport uvedena od ustaša, kada znamo, da su se sva društva u prvim počecima pred prvi svjetski rat nazivala športska društva ili športski klubovi (Vidi HAŠK 1910.), razne almanaha, povijesti i t. d.

Naziv i izgovor šport usvojio je naš narod i on spada u red riječi usvojenih i predstavlja jedan prinos našem jezičnom blagu. Pravopisi i raniji i ovi noviji Maretića i Boranića ukazuju na takav naziv odnosno pisanje i izgovor. U narodu je uvriježeno šport, športaš, športski, a ne sport, sportski, sportista. Jezikoslovcima

daju prednost narodnom izgovaranju, te smo i mi taj njihov prijedlog usvojili.

Mnogo toga je kod nas bilo uvedeno što vremenski nestaje bilo silom logike i razvoja društva i nauke i poprima svoje prirodne oblike. Tako je primjerice u početku bilo: fizkultura, fizkulturnik, fizkulturni savez, fizkulturni odbor i t.d., te se je prešlo na fiskultura, fiskulturnik, fiskulturni odbor i t.d., a danas upotrebljavamo fizička kultura, odbor za fizičku kulturu i t.d.

Da ovaj naziv nema veze sa ustaštvom dokaz je pisanje i upotreba naziva šport, športski, športaš u NR Sloveniji (vidi Polet, Vodnik, Strokovni vesnik i svu stručnu literaturu).

Mislim, da sam te zadovoljio s odgovorom, zahvaljujem na dobronamjernoj primjedbi.

Srdačan pozdrav Tvoj

Miro Mihovilović

Tražeci institucionalnu potporu za pisanje riječi *šport* i porabu tradicionalnoga hrvatskoga nazivlja iz područja fizičke kulture, Mihovilović se u listopadu 1953. obratio Slavenskomu institutu Sveučilišta u Zagrebu:

“Zavod za fizički odgoj radeći na proučavanju teorije i prakse iz područja fizičke kulture naišao je na niz još nerazjašnjenih jezičnih pojmova koji se u svakodnevnoj praksi pojavljuju. Navodimo ih samo nekoliko, koji su u velikoj primjeni, bilo u nastavi fizičkog odgoja po školama ili u športskim organizacijama:

fiskultura (misli se u širem smislu na pojam i sadržaj fizičke kulture ili u užem na sat nastave fizičkog odgoja)

fiskulturnik (u širem smislu vježbač u užem specijalnom smislu športaš)

sport, sportista, sportski

takmičenje, takmičar

Razumljivo je, da je Zavod u svom radu morao izvršiti izbor i opredijeliti se za neke osnovne izraze i riječi, kojima se služi u radovima na području fizičkog odgoja po školama i na stručnom radu u športu. U tom smislu gore citirane pojmove i riječi u svojoj praksi Zavod upotrebljava ovako:

fizička kultura (mjesto fiskultura)

vježbač ili športaš (mjesto fiskulturnik); prvi naziv upotrebljavamo za širu aktivnost na području fizičkog odgoja, drugi za aktivnost u športu;

šport, športaš, športski (mjesto sport, sportista, sportski): Usvojili smo u ovim riječima *š* mjesto *s* iz razloga što se u svim krajevima Hrvatske tako izgovara i govori. Engleska riječ sport prenesena je u naše krajeve još pred prvi svjetski rat preko Austrije, Njemačke i Češke i usvojena kao šport (H.A.Š.K. – Hrvatski akademski športski klub osnovan 1912. u Zagrebu i drugi Razna stručna literatura i publikacije prije prvog svjetskog rata, između dva svjetska rata i nakon drugog svjetskog rata). U NR Sloveniji i danas se upotrebljava samo: šport, športni i t. d.

natjecanje, utakmica (mjesto takmičenje)

natjecatelj (mjesto takmičar).

Iznosimo Vam tih nekoliko pojmova i naziva uz zamolbu, da nam date Vaše mišljenje. Napominjemo, da bi se iz područja fizičkog odgoja trebalo riješiti pitanja terminologije, prostih vježbi, vježbi oblikovanja i vježbi na spravama, čiji nazivi su uzeti iz češke terminologije, a za koja pitanja bi zamolili Vašu suradnju čim razmotrimo te termine i njihovo značenje sa gledišta fizičkog odgoja.

Drugarski zahvaljujemo na suradnji.

Zagreb, 10. listopada 1953.

Direktor:

Prof. Miro Mihovilović

U studenome iste godine stigao je kratak odgovor Slavenskoga instituta, kojim je Mihovilović dobio stručnu potporu:

Zavodu za Fizički odgoj

u Zagrebu

Kačićeva ul. 23

U vezi s Vašim dopisom br. 1474 I od 10. listopada 1953. obavještavamo Vas, da su naši jezični stručnjaci, nastavnici ovoga Fakulteta, razmotrili jezična pitanja, koja ste postavili, i da se slažu s Vašim mišljenjem. Vaš prijedlog za navedene nazive ne protivi se pravilima našega jezika.

Smrt fašizmu – Sloboda narodu!

U Zagrebu, 18. XI. 1953.

Za Slavenski institut:

u z. dr. Olga Šojat

stručni suradnik

Unatoč stručnomu mišljenju, Macanović nije posustajao. U svibanjskome pismu iz 1955. najavljuje Mihoviloviću ponovno otvaranje pitanja nazivlja:

U Zagrebu, 10. V. 1955.

Dragi Miro!

Šaljem Ti knjižicu za seoska natjecanja, koja će Te obradovati i kopiju mog prijedloga, koji Te možda ne će obradovati. Vraćam se na pitanje "športa", u čemu se, kako se sigurno sjećaš, odmah u početku nismo složili. Sada, u doba stvaranja jedinstvenog pravopisa, smatram da je vrijeme za novu raspravu. Nadam se, da ovi filološki razlozi ne će pomutiti naše srdačne odnose.

Tvoj Hrvoje

Istoga dana uputio je Savezu sportova Hrvatske pismo sljedećega sadržaja:

Hrvoje Macanović
 Član Sekretarijata
 Saveza sportova Hrvatske
 Zagreb, 10. V. 1955.

Drugarskom
 Savezu sportova Hrvatske
 Zagreb

Dragi drugovi,

U izdanjima naše stručne sportske biblioteke već se dulje vremena rabi "šport", "športski" pisano i tiskano sa "š". Pošto mi nije poznato da smo ikada odustali od našeg naziva sport, sportovi i sportski, predlažem da i u izdanjima naše sportske biblioteke pišemo i tiskamo sport sa s.

I to iz ovih razloga:

1. Naš je naziv Savez sportova Hrvatske i u svim našim publikacijama od oslobođenja stalno rabimo sport, sportski savez, sportovi.
2. Sport je riječ preuzeta od Engleza, koji su je prihvatili od Francuza. Originalno se piše i čita sport sa "s". Svi ostali narodi su preuzeli taj naziv u originalnom obliku osim Slovenaca, koji i dalje pišu sport ali čitaju šport kao što su pisali prije rata. Iznimka su i Nijemci koji pišu sport ali čitaju "šport", jer se u njemačkom jeziku uvijek s ispred p čita š. Iznimka su i Madžari koji pišu sport a čitaju šport, zato što je svaki s u madžarskom zapravo glas š. U ovoj činjenici, da Nijemci i Madžari izgovaraju "šport" moramo tražiti i razlog, što su u prvim počecima uvođenja sportskih natjecanja u Hrvatskoj, pod utjecajem njemškutarskih i madžaronskih naši prvi sportski radnici govorili i pisali šport. Svi ostali slavenski narodi, ponavljam osim Slovenaca, prihvatili su originalni naziv sport. Utjecaj Nijemaca bio je dakako i u Sloveniji vrlo jak.
3. Slično kao što se riječ šport izopačila tako smo prije nekoliko decenija imali po njemačkom izgovoru i izopačene oblike pisanja študent, štipendija, škan-dal i slično. Ali dugo već prije drugog svjetskog rata bili smo se oslobodili svih ovih nakaradnih oblika. Novine i knjige su se tiskale sa sport, stipen-dija, student i t.d. Borba za originalni oblik sport imala je u Zagrebu i po-litičku boju. Za oblik "šport" borili su se "Hrvati" – frankovci, koji su činili iznimku u tom pogledu, jer su u svom etimološkom pravopisu samo "šport" želili pisati fonetski. Kada su ustaše preuzeli vlast u Zagrebu odmah su uveli službeni naziv "šport" da bi se razlikovali od ranijeg jugoslavenskog sporta i obilježili svoju eru. Odmah nakon oslobođenja ponovno se uvelo sport i danas sve novine i svi pisci pišu sport. Velika većina sportskih radnika i predavača izgovaraju prema originalnom engleskom obliku takodjer sport.
4. Oblik sport sa "s" prihvatila je i Jugoslavenska enciklopedija. U pedagoškim izdanjima takodjer nalazimo sport.

5. Do povratka na "šport" došlo je na inicijativu drugova iz Zavoda za fizički odgoj u Zagrebu, koji su predložili niz riječi i naziva filološkom društvu u Zagrebu, koje je odobrilo da se ovi izrazi mogu rabiti kao pravilni i u našem narodu udomaćeni. Da se iz naših stručnih redova nije postavljalo to pitanje, odnosno da se nije predlagao među ostalim nazivima i "šport" sa "š" nebi do promjene ni dolazilo. Potrebe za povratak na "šport" nije bilo, ni nema. Mi smo u posljednjim decenijama uveli i udomaćili osim originalnog i po mom dubokom uvjerenju pravilnog oblika sport i mnogo drugih novih izraza, kao što su "fizički odgoj" (koji se u doba "športa" nazivao "Tjelesni odgoj"), fizička kultura, sportski objekti, pa čak i loše "fiskulturnik", "košarkašica" i slične. "Šport" je zaboravljen kao i "gombanje", "gombaonica", tjelovježba i slično.
6. U posljednje vrijeme se ubrzano radi na unifikaciji pravopisa hrvatskog i srpskog jezika. U Novom Sadu je održan kongres jezikoslovaca književnika i publicista. Sigurno je da u budućem zajedničkom pravopisu za hrvatski i srpski jezik ne će biti "šport" nego sport. Uostalom od nas, nadležnog i najvišeg sportskog rukovodstva u NR Hrvatskoj zavisi što će se predložiti i uvesti. Smatram, da je vrijeme da se i u našoj stručnoj sportskoj biblioteci vratimo na naš oblik pisanja i tiskanja sport i tako svojim mjerodavnim primjerom pokažemo ostalima svoju odluku.

Hrvoje Macanović

Iz pisma je jasno, unatoč, tanahnoj i slaboj, jezikoslovnoj argumentaciji, da je Macanovićev postupak motiviran političkim razlozima: u pripremi je bio tzv. Novosadski pravopis pa se ubrzano radilo na unifikaciji jezika. Macanović je dobio zadatak da to obavi u športskome nazivlju. Jezikoslovnom argumentacijom to ne bi bio uspio, stoga se poslužio onom koja je, u razdoblju što je slijedilo, bila najplodonosnija u obračunu s hrvatskom kulturnom i jezičnom baštinom: ideološkom diskvalifikacijom. "Izopačena" i "nakaradna" riječ *šport* izraz je frankovstva i ustaštva i stoga je valja eliminirati.

Rezultat Macanovićeve borbe protiv hrvatskoga nazivlja, napose protiv riječi *šport*, bilo je njezino potpuno istrjebljenje iz hrvatskoga jezika. Intervencija nije obuhvaćala samo suvremenost nego i hrvatsku športsku prošlost. U *Enciklopediji fizičke kulture* Jugoslavenskoga leksikografskoga zavoda (sv. 1-2, Zagreb 1975., 1977.), kojoj je koncepcijske, stručne i sadržajne temelje postavio Miro Mihovilović, a neslavnim joj prvim glavnim urednikom bio Hrvoje Macanović 1964.-72.,⁵ mnoštvo je krivotvorina u nazivima hrvatskih klubova i publikacija koji su u nazivima imali lik *šport* (npr. sv. 2, str. 133.). Stručnjaci koji su podupirali hrvatsku jezičnu tradiciju bili su potihom uklanjani sa

5 Glavnouredničko mjesto napustio je ne uspjevši nakon šest godina izvesti ni jednoga sveska, pa ga je zamijenio Marijan Flander.

svojih radnih mjesta (Mihoviloviću je 1967. otkazano glavno uredništvo izdanja Športske stručne biblioteke), a u javnosti je riječ *šport* dobila status omraženice.

S takvim emocionalnim nabojem dočekana je i u naše dane. Oni koji danas preporučuju lik *sport*, domišljaju se najrazličnijim razlozima ne bi li inačici *šport* zapriječili ravnopravan polazišni položaj u raspravama o konačnome izboru standardnoga lika. Jedan je od češće spominjanih kako između posuđenice izvornice i posuđenice posrednice valja standardizirati onu iz jezika izvornika, u ovom slučaju engleskoga, a ne jezika posrednika. Kada bismo to načelo počeli dosljedno primjenjivati, onda bismo morali i *štrajk* zamijeniti *strajkom*. Pitanje je gdje bismo se zaustavili, odnosno imamo li pravo na takvo krivotvorenje jezične baštine.

U odabiru konačnoga standardnoga lika između pojavnica *sport*/*šport* ne bi nas trebali voditi emocionalni nego jezični, odnosno jezičnopovijesni razlozi. Putokazom bi nam mogli biti i susjedni Slovenci. Oni su jugoslavensku fazu svoje političke i jezične povijesti prebrodili mnogo lakše i jednostavnije. Iako se i u ovoj građi mogu naći u slovenskim izvorima potvrde za inačicu *sport*, ipak je u standardnome slovenskome normiran *šport*. Vjerojatno zahvaljujući i činjenici što oni nisu imali svoga Hrvoja Macanovića.

Nakon 1990. u hrvatsku se normu postupno vraća naziv *šport* kao znak hrvatske tradicije, ali normativni priručnici ne zabranjuju ni lik *sport*, pa danas oba supostoje. Može se očekivati da će s vremenom pretegnuti lik *šport* i njegove izvedenice, napose stoga što se i državne i stručne institucije priklanjaju starijoj hrvatskoj tradiciji (naziv *šport* ušao je u hrvatski Ustav, Ministarstvo prosvjete i športa, Zakon o športu, časopis Povijest športa i dr.).

Sažetak

Nataša Bašić, Leksikografski zavod, Zagreb
UDK 801.3:001.4:808.62, stručni članak,
primljen 8. 12. 1999., prihvaćen za tisak 9. 12. 1999.

“Sport” and “šport” in Croatian

The author discusses the spellings ‘sport’ and ‘šport’ in Croatian and provides evidence which shows that the former spelling was imposed on Croatian literary language through political pressure.